

BJÖRN VON SYDOW:

Kolakowski och SAP

Björn von Sydow, docent i statskunskap, har särskilt intresserat sig för socialdemokratisk idétradition och socialdemokratins idépolitiska utveckling. Svensk Tidskrift har bett Björn von Sydow att i artikelns form ge sina reflektioner i anledning av Kolakowskis artikel om socialdemokratins tankeinhåll. Björn von Sydow instämmer i stora delar i Kolakowskis analys. Samtidigt pekar von Sydow på att den svenska socialdemokratin av tradition haft en klarare ideologi än många andra socialdemokratiska partier. Därmed, menar von Sydow, har de svenska socialdemokraterna undgått den splittring mellan socialdemokrater och socialister som Kolakowski påvisar i sin artikel.

Socialdemokratin företräder en i grunden distinkt livshållning, men på samma gång en livshållning som är öppen för vissa motsägelser och successivt förändrade prioriteringar. Denna kombination av fasta föreställningar och öppenhet är något synnerligen önskvärt i en farlig omvärld, förutsatt naturligtvis att dessa två inslag i ideologin är moraliskt högtstående. Så uppfattar jag Kolakowski. Jag menar också att hans analys av socialdemokratin i många – men inte alla – avseenden är en träffande karaktäristik av den svenska socialdemokratins ideologi.

Den grundläggande prioriteringen hos socialdemokratin ligger i att skapa jämlikhet, dvs lika tillgång för alla, i individuell frihet av västerländsk art. Kolakowski fångar i sin artikel in båda dessa drag i socialdemokratin: Den andliga och materiella frihet som växte fram för de välbärgade under 1700- och 1800-talet i Europa skulle utsträckas till alla.

Någon som helst glidning åt att saken skulle gälla jämlikhet i individuell vanmakt, som hos kommunismen, finns inte hos socialdemokratin. Det finns heller inga vetenskapliga belägg för att socialdemokratins reformverksamhet i att skapa jämlikhet i frihet skulle ha medfört något slag av "jämlig individuell vanmakt". Den politiska participationen har tvärtom ökat markant under de årtionden som socialdemokratin dominerat i svensk politik. Det gäller även bland de medelklassgrupper som under årtionden opponerat sig mot socialdemokratins jämlikhetspolitik.

Så långt den grundläggande värderingen hos den svenska socialdemokratin; den motsvaras av flera av de drag som

Kolakowski anger som karaktäristiska för socialdemokratin.

Jämlikhet i frihet

Öppenhet i ideologin innebär samtidigt, som Kolakowski klargör, att den socialdemokratiska ideologin är öppen för att arbeta med parallella metoder för att nå jämlikhet i frihet. Det går heller inte enligt min mening att förneka att dessa metoder kan komma i konflikt med varandra.

I vissa fall behöver man således ta till central planering; i andra fall satsar man på ett självständigt deltagande från den enskilda människan och det lilla kollektivet. Här kan det bli konflikter. Skattesystem kan vidare syfta till parallella mål, som kan komma i konflikt med varandra. Detsamma gäller andra motsatspar av typ viss industrialism, viss ekologi. Det är riktigt och viktigt vad Kolakowski framhåller, att det faktiskt finns konflikter av detta slag och att man vare sig i teorin eller praktiken kan maximera vissa målsättningar samtidigt. Man borde medge detta öppet litet oftare.

Socialdemokratins ideologi ger heller inte vägledning för alla typer av målkonflikter. I många fall fungerar den som ett gott och effektivt mått. Det gäller framför allt ställningstaganden som har sin rot i det industrikapitalistiska klassamhället. Men inte ens alla socioekonomiska problem låter sig lösas på grundval av idéerna om jämlikhet och rättvisa i meningen "behovsrättvisa", dvs "åt var och en efter behov" till skillnad från "prestationsrättvisa", alltså "det måste löna sig att prestera".

I dagens Sverige är tex regionala mot-

sättningar kring sysselsättningstillfällen besvärliga att hantera inom SAP och LO, därför att den gemensamma socialdemokratiska ideologin inte är en ideologi för den typen av konflikter. Regionala kulturella och sedligt-religiösa motsättningar inom ett land eller i arbetarklassen är också på tvärs med den socialdemokratiska ideologin.

Det är belägg för att den socialdemokratiska ideologin är inriktad på ändring som man egentligen menar är problematiska – den arbetslösa, den gamla, den sjuka, den utbildade människan vardagen för löntagarfamiljen; det är här det gäller att skapa jämlikhet i frihet.

Trots detta vågar jag nog ändå påstå att den svenska socialdemokratin i sin själ har ett arv från 80-talet, 1880-talet alltså. Se bara på de fyra generationers partiledningar vi haft i Sverige! De kan alla gott karaktäriseras som 80-talister, dvs med begrepp som kulturradikala, icke-religiösa, icke-auktoritära, teknikkunskapsorienterade, frihandlare, internationalister.

Framstegstro och förnuftstro

Jag vågar också påstå att inom de aktiva leden i svensk arbetarrörelse dominerar, åtminstone hittills, något av en liknande attityd. "Framstegstro" och "förnuftstro" kunde man kalla attityden. Såvitt jag förstår, efterlyser Kolakowski mer av detta i socialdemokratin och västvärlden av i dag. Han tycks också mena att socialdemokratisk utbildningspolitik dels måste innebära att alla får lika möjligheter genom utbildning, dels att all utbildning måste syfta till att ge kunskaper och intellektuellt förstånd.

På den här punkten kan Kolakowskis synpunkter inte gärna läggas till grund för kritik mot den socialdemokratiska utbildningspolitiken i vårt land. Min personliga mening är att det mesta av kritiken mot den socialdemokratiska skolpolitiken är oriktig. På en punkt kan man emellertid diskutera om det inte gick litet fel på 60- och 70-talen. Det skulle i så fall vara att grundskolans högstadium och den nya gymnasieskolan delvis fick för mycket av teoretiskt ämnesinnehåll. Alltså på sätt och vis för mycket av det som Kolakowski efterlyser!

Kolakowskis analys av socialdemokratins sker naturligt nog mot bakgrund av hans egna polska erfarenheter av kommunismen. Likaså sätter han in de västeuropeiska socialdemokraternas internationella handlande i en ram av hotet från Sovjetunionen. Säkert har Kolakowski i stort sett givit en korrekt avspjeling av den utrikespolitiska ideologin hos majoriteterna i de socialdemokratiska partierna i England, Västtyskland, Danmark, Norge och Benelux liksom i det franska socialistpartiet. Alla dessa partier har ju gått in för NATO.

I vårt land har ju socialdemokratin däremot kommit att föra en alliansfri utrikespolitik, grundad på ett relativt starkt militärt försvar, samtidigt med en politik som uttalar solidaritet med alla förtryckta folk i världen. Båda linjerna kan föras tillbaka till Brantings dagar, liksom en tredje: att försöka minska spänningarna genom medlaråtgärder och nedrustningsinitiativ. — Såväl realism som idealitet har viktig plats i den svenska socialdemokratins säkerhetspolitik, liksom uppfattningen att de säkerhetspolitiska hoten inte bara kommer från sov-

jetkommunismen, utan också från andra krafter i dagens värld.

Ideologiskt medveten politik

Kolakowskis socialdemokrati är så pragmatisk att man kan få intrycket att den mindre är en aktiv initiativtagare till en långsiktig samhällsomdaning och mer en kraft som tid efter annan söker påverka de för dagen aktuella frågorna på ett traditionellt socialdemokratiskt vis.

Säkert har Kolakowski rätt i att rätt många socialdemokrater både i Sverige och i andra länder fungerar på detta sätt.

Men en av skillnaderna mellan svensk socialdemokrati och många andra arbetarpartier i väst är dock att SAP haft inslag av en mera ideologiskt medveten politik. Socialdemokratin i Sverige har förvisso sällan formulerat övergripande utopier; inte ens "provisoriska utopier", dvs skisser till tänkta samhällstillstånd som avsevärt skiljer sig från det rådande samhällssystemet.

Socialdemokratins jämlikhetsprioritering har däremot helt naturligt lett fram till en skarp kritik av klassamhället. Men jämlikhetsvärderingen har inte stannat vid detta. Den har också tjänat som en förutsättning för kreativitet för att råda bot på ofullkomligheter i samhällsordningen. Vidare har inte minst partiledningen förmått att sätta in de praktiskt jämlikhetsskapande reformerna i ett långsiktigt perspektiv av samhällsombildning.

Så var det med "den nya ekonomiska politiken" på 30-talet och med socialpolitiken och den fulla sysselsättningen på 40-talet. Detsamma gällde Rehn-Meidners arbetsmarknadspolitiska mo-

dell och idéerna om "det starka samhället" på 50- och 60-talen. Skolans reformering under hela efterkrigstiden kan beskrivas på ett liknande sätt; LO:s solidariska lönepolitik likaså.

Sättet att lansera dessa samhällsförändringar är belysande för den svenska socialdemokratin: utgångspunkten låg i konkreta orättfärdigheter eller ofullkomligheter. Skulle dessa kunna avhjälpas på ett jämlikt sätt, var man tvingad att använda kollektiva metoder, som onekligen "ex post" omvandlar samhällets totala karaktär i socialiserande riktning.

På det sättet har svensk socialdemokrati inte fungerat så pragmatiskt som Kolakowski beskriver socialdemokratin i allmänhet. Det svenska partiet har därför heller inte efter Zäta Höglund drabbats av de vänstersocialistiska flyglar och utbrytningar som skakat de mer oideologiska arbetarpartierna i Europa. Anledningen är alltså att det svenska socialdemokratiska partiets huvudlinje varit mer ideologiskt klar.

När man inom SAP någon gång försökt gå en annan väg, dvs att utifrån en

allmän jämlikhetsföreställning "ante", skissera kollektiva åtgärder som man menar sedan allmänt skall avhjälpas orättfärdigheter och ofullkomligheter i samhället, då har även de egna sympatisörerna visat tveksamhet.

Om det är detta senare som Kolakowski kallar socialism som liksom andra ideologier är irrelevanta i vår tid är jag osäker på. Kan detta avsnitt i Kolakowskis artikel tolkas så att han ser socialdemokratin i vår tid som en fruktbar antites till de gamla klassiska idésystemen, vilka numera är otjänliga?

Vare sig Kolakowski nu menar detta eller begränsar sig till att hävda att socialdemokratin ideologi är den bästa styrelsen i vår tid, gäller det för SAP att inom den allmänna ram som Kolakowski anger – med några svenska modifieringar – kunna skänka denna sin ideologi den lyskraft som den egentligen har. Då bör man kunna rycka med de hundratusentals människor, som röstar på SAP vid valen, till ett mera aktivt samhällsarbete i kommuner och fackföreningar.